

Catherine Lutard-Tavard,
La Yougoslavie de Tito écartelée 1945–1991,
(*Podeljena Titova Jugoslavija*),
L'Harmattan, 2005, 566 str.

Катрин Литар, доктор социологије, предавач у Лилу и Бриселу, француска специјалисткиња за Југославију и простор бивше Југославије, објавила је 2005. године обимну монографију у којој систематично и на основу богате документације представља југословенско друштво и титоизам као систем. Она покушава, како сама каже, да анализира како је функционисала ова земља; шта је то што ју је блокирало и зашто; како је систем производи сукобе; каква је била улога вође, као и осталих друштвених актера у одржању система. Истраживање је спроведено уз ослонац на бројне резултате друштвених наука у свету, али и код нас, пре свега социологије, историје, економије и политологије.

У уводном делу на више од 80 страна ауторка уводи читаоце у комплексну историју Јужних Словена и других народа који су живели на територији некадашње југословенске државе, све до 1945. године. Друга глава се, кроз седам поглавља, бави функционисањем титоистичког система и обрађује питања везана за организацију и деловање КПЈ/СКЈ (монопол власти, демократски централизам, партијски управљачи), специфичности титоизма (партијска идеологија, култ личности, партијска бирократија), анализу државне структуре (Устав, војска, друштвене организације, пукотине у партијским структурама), сукоб са Информбироом, сељачко и аграрно питање, економске реформе и регионалне тензије, титоистичке вредности (братство, јединство, солидарност), религију и верске разлике. Треће поглавље бави се националним питањем у Југославији, као и новим посткомунистичким национализмом. Завршно разматрање носи наслов: „Земља у кризи или отпор променама“.

Катрин Литар се пита како то да је Југославија, као посебан случај међу земљама реалног социјализма, која је 1948. покушала да побегне од стаљинистичког модела, завршила у крви. Она каже да је Југославија била изграђена и институционализована на плуралитету интересних група унутар једнопартијског система. Режим је препознавао *de facto* плуралитет социјалних снага у друштву, одбијајући истовремено класичну концепцију јединства интереса друштва у целини. Национална свест је постепено нарастала и јачала и увек је постојала група, која је била мање или више фрустрирана у односу на друге. Сходно томе, сукоби су настали не као сукоб класа него више као сукоб између групе и снага блока. Решење да се уједини становништво југословенских региона било је најбоље за све, али успех је зависио од истинског демократског оквира. Својом политиком „парче по парче“ и претераном љубављу према власти, Тито и његов тим су створили државу која је била осуђена да нестане заједно са њима. Ауторка такође анализира контраст између спољнополитичких успеха Тита и његовог руководства у покрету несврстаних и много мањих успеха у унутрашњим питањима. Ово стање покушава да објасни тиме да је спољни успех мобилисао превише унутрашњих ресурса на штету унутрашњих послова.

Она такође примећује да је критика титоизма након смрти вође за већину била разочаравајућа. Разне публикације су се разметале сензационалним открићима

ма. Тито је постао „агент Ватикана“, „масон“, „оснивач међународне мафијашке завере“, „усташа“, анти-Хрват, анти-Србин итд. Неко коме се до јуче додворавало, био је оптужен као кривац за све што се дешава са народима Балкана. Критике су биле усмерене како на саму личност тако и на систем, али они који су имали највише користи од режима били су према њему и најкритичнији. К. Литар сматра да се ту радило и о обрачуну са представом вође који је одувек заузимао центар позорнице. Она закључује да титоистичко доба није произвело ништа што би било од трајније вредности. Као кључни доказ наводи то да се, после Титове смрти, земља распала десет година касније. Ипак, додаје ауторка, његов начин владања је оставио дубоке ожилке међу онима који су узели узде власти у подељеној Југославији: аутократи-зам као техника конзервације политичке моћи, војска и економија на националној бази. Идеолошки вакуум узрокован урушавањем комунистичке партије и југословенске федерације попуњаван је новим вредностима и стандардима које су пружали националистички политички лидери, као и религијом.

Без обзира на то што се овдашњи читаоци можда неће сложити са свим објашњењима које пружа, К. Литар је озбиљно покушала и у највећем делу успешно анализирала различите компоненте југословенског друштва и његових актера на делу. Страним читаоцима који мало познају историју Југославије ова књига ће помоћи да схвате њен развој, посебно после 1945. године. Оно, међутим, што недостаје у анализи јесте улога и утицај спољног фактора на развој и распад социјалистичке југословенске државе, као и на само функционисање титоизма. Књига је опремљена опсежном библиографијом и индексом а у прилогу доноси превод текста народне епске песме о старом Југ Богдану и седам Југовића.

Др Радмила РАДИЋ

Karel Kaplan,
Poúnorový exil 1948–49,
Dialog, knižní velkoobchod a nakladatelství,
Liberec, 2007, 200 str.

Питање емиграције је кроз XX век све више добијало на значају. Један број европских земаља, међу којима се налазила и Чехословачка, био је „погођен“ том појавом. У току постојања чехословачке државе било је неколико већих емиграција, чији су разлози били тесно повезани са приликама у земљи или проузроковани утицајем и мешањем неке друге стране на ситуацију у Чехословачкој. Највеће емиграције из Чехословачке биле су 1938/39, 1945, затим после фебруара 1948, 1968/69. и 1977. године. Књига Карела Каплана *Poúnorový exil 1948–49*. говори о политичкој емиграцији након промена у Чехословачкој фебруара 1948. године.

Карел Каплан је један од познатијих чешких историчара старије генерације (рођен 1928) чије је поље стручног рада и интересовања везано за историју Чехословачке после Другог светског рата. Десетак његових књига преведено је на неколико светских језика. У новообјављеном делу *Poúnorový exil 1948–49*, Каплан је настојао да прикаже чешку, словачку и чехословачку емиграцију после фебруарских промена 1948. закључно са 1949. годином, када је установљен централни